

A HITELESSÉG TÖKÉLETES CSENDJE

A kép: eset. Egy eset csodája, amelyben az, hogy másképpen nem lehetett, az a csoda.

A kép az eset, de a csoda a törvény. Az eset törvénye, mely önmagát tárja fel, és úgy tökéletes, ahogyan van, úgy a legszebb, ahogyan megjelenik, és ott jelentkezik s akként, ahogyan ez a csoda működik: ahol a csoda tart.

A csoda független tőlünk, de a jelenségek a természetének csak az egyik fele. A másik fele mi vagyunk, mi, akik látjuk, éljük, szenvedjük, akik gyönyörködünk benne, akikbe belemar. Mi vagyunk a csoda másik fele. A csoda egyik fele a külvilág, a másik fele pedig mi vagyunk. Az élet személyessége a teljes csoda. Közötte pedig a kép, az eset. A Kép, amit a törvény általunk látni akar, s hogy látja: az a csoda. A kép: a látlelet. Ahol a csoda tart. A kép, ami az eszméletünkben földere, s a lélek, amely a pillanatra lecsap.

A negatív képeket szeretem.

Ahol látszólag minden összemósodik. Ami még: *nincs*.

Melyben a tárgyak összeölelkeznek egymás idegensége előtt, ahol még mindent befű az azonosság koromhava. Ahol a vonalak és a fények összejátszanak a sötét özönével, s ahol a sötét rejtélye a fény szerelme, és a kettő egymásba szakad. Ahol a fény és a sötét egymásba réved és összerajong; és feltámad belőle az eset, az ember ámulásán maga a csodatér, s benne mint valami szellemkép a megmutatkozó csoda.

A negatív képek hitele egyre nő.

A negatív képek hordoznak valamit, amit tartogat a csoda. A negatív képek még ígérnek abból a Hitelességből valamit, amelynek ősnegatívja bennünk ragyog, s amely folyton és mindig újjászületik. Újjászületik és beleborzong, belebódul a világosság szorongató követelésébe.

Ám lebbenhet-e a fátyol, omolhat-e a fal, megszólalhat-e a csend? Hiteles-e a perc, a kor, a tér megjeleni és kimondani? És vajon melyik az a Kép? Mi az emlék? Mi a szerelmes eset? Mi a törvény sugallata: a hiteles látlelet? Hol tart ma a fény, hol a csoda? A negatív képek robaja egyre nő.

A fekete-fehér képeket is azért szeretem, mert bennük még az örökkévalóság melengét. A színes technika mai bűvöletéből hiányzik az a tömör képi fogalmazás, ahogyan a fekete-fehér pozitívok vallanak. A pankromatikus felvételek mintha mind a hitelesség hátterét és azt a megtestesülő szellemképet hordoznák, ami a valóság mélyebb terepe: a látszat mögöttit, az „igazat”, az „örök meg gondolat”.

Pedig ez a kapcsolódás bizonyára csak utólagos. S abból a kényszerű elvonatkoztatásból fakad, amit az írás és a grafikai látás, az egyszerű kontraszt zárt lehetősége az érzékekből kiváltott. A pankromatikus kép — bár pozitív — mindazonáltal úgy őriz mégis, úgy rejt és úgy is közöl, mintha az esetek: a világ hiteles „negatívja” lenne, istenek képzelete, titkos képmása. Mintha valóban negatív volna, áttűnés, üzenet. Időtlen meztelenség, amelyre a perc színek illúziójába dívik, és megtörténik a lét káprázata.

A fekete-fehér képeknek nincsen zenéjük. A fekete-fehér képek meghagyják azt az autonómiát, hogy róluk a szemlélőben független és eredeti hangzás támadjon fel, szuverén csoda. Mert a fekete-fehér képek némák, némán zengenek mint az antik korszok, melyeknek nincsen hangjuk, csak visszhangjuk, nem szólnak, csupán tátognak. Üregesek és negatívok, de elemi kényszert támasztanak, hogy megérintsük őket, hogy belekiabáljunk, behujjogjunk, beleénekeljünk terükbe, hogy megtöltsük valamivel őket, valamivel, ami nem szentségteleníti meg őket. Pedig a hiteles képeket megszégyenteleníteni nem is lehet. A hiteles képek, mint eme korszok, maguk ítélik meg azt, ami történik velük. A szennyes, méltatlan levét magukból kiokádják, s még a megsemmisülésük, a megsemmisítésük sem múlik el nyomtalanul. Mert a hitelességük a Mindenséghez köti őket azáltal, hogy vannak, és nem hazudnak.

Amikor Az esküvő című kép, Fejes László fotója a kezembe, majd a műcsarnokbeli kiállításán (1972) hatalmas nagyításban a szemem elé került, a hangtalanságnak ez a megszégyenteleníthetetlen tökélye: *a hitelesség tökéletes csendje* vett körül. Nem mintha a kép nem mondott volna semmit, hiszen csupa mozgás és lenyomat. A kép azonban túl sokat mondott ahhoz, hogy ne ragadta volna magához a szívet. Súlyos, kitöltött és tömör volt minden porcikája, időtlen és végtelen. A jelen idő csodája mégis, amely átégetve a levegőt közvetlenül ölelt meg annyi elfojtott reményt és tiltott bánatot, melyek régi és friss negatívokként ott lapultak az idegekben.

Kegyetlen kép — gondolhattam volna, hiszen jelképei mint új szimbólumok, megannyi robbanás, lövésnyom, vassóhaj, rozsdakenet. S a bérházudvari vonulás szabályos rendje, a csupa horizontális vonal, a gyötrő

fekete-szürke foltok, élek és hegyek, a sötétségnek ez a határtalan, rejtélyes, nem tudni honnan idefröccsent, vérző kilövellése, s még az ablakok könyörtelen, félelmes istenkeresztje is, ami itt nem vigasz, de teher a vőlegény Atlaszán: világ terhe, fekete száras, mágikus világfacsonk, együgyű, súlyos, elégett, nagy világvirág.

Gondolhattam volna... — És meg is jelentek az évek, az évszázadok, az évezredek. A mélység fekete hatalma, meg is jelent.

Hanem az emberek.

Az a ringó, vonuló, áttetsző lassú menet, és az arctalan fehér menyasszony, aki ott viszi, ott viszi tüllfátyolba rejtve, romlatlan-gyönyörű, omló és havas, mindennél jobban ismert, mindennél közelebb édes magamagában mindazt, amiért élni mégis érdemes. Ott viszi, ott lebeg, és megy utána a menet. Arcukon földöntúli mosoly. Mindeniken a fönről alácsapó fény mégis-derűje, az alázat és a csend, a félelem, és az Álom.

Mennek, lebegnek, lassúdan úsznak. S fénymaszukjuk mögött a hiteles negatív: a halállal oly végtelenül sokszor megszentelt és megváltott élet. A felpörköltetlen üzenet, a lekasabolható remény, az elha-

zudhatatlan igazság. A nagy szabadságtörvény: a lélek. A lélek, amit még meg kell rontani. Viszik hangtalanul és boldogan, s vannak, mint az üres korsók, akik ítélnék. És rejtélyes, rebegő, mérhetetlen ragyogásuktól a kegyetlenség jelképei a falba tapadnak, kicsapódnak mint redves csodák. Belepi őket a por és a szag. Elvesznek a butaság zagyva hatalmaiként, mert közönyösek és fukarok, mert nincsen közük az öleléshez.

Tudtam már akkor, hogy Fejest mint művészt és ezt a képet, közvetlenül azután, hogy elnyerte Hágában a World Press Photo nemzetközi pályázat egyik első díját, kivonták a forgalomból. A redves csodák papjainak — hiszen rendkívül emelkedetten és finoman 1956-ról szól ez a kép — nem volt sem szívük, sem értelmük az öleléshez. A múcsarnokbeli kiállítás — évek után — már Fejes és a kép visszatérése volt, makacs és reményes küzdelem az önfelmutatásért: a hiteles pillanat, a tudva-tudott nagy Kép: a látélet elragadtatásában.

.Égett benne a csoda. Talán ezért is nagyította fel oly hatalmasra (3,5x2 m). Ott járkált körülötte, némán, rejtett felindultságban, majdnem boldogan. És ott eszméltem rá akkor magam is, úgy hiszem, hogy a pillanat méhe miféle edény. Hogy mi a rend és mi a játék, hogy a játék, ez az égi golyó, milyen transzparens, hogy milyen megkötozött is az emberi szív. S hogy a kép: eset, egy eset csodája, s a csoda a törvény, mely önmagát tárja fel. S hogy a pillanat úgy tökéletes, ahogyan van, úgy a legszebb, ahogyan megjelenik, és ott jelentkezik, s akként, ahogyan ez a csoda működik: ahol a csoda tart. *Az esküvő* nyomasztóboldog lapja, elkerülve a lélekveszejtővé vált szavakat, mint ismeretlenek között az első pillantás — fedte föl és adta magát, védtelenül és valóságosan az emlékezettel terhes, és mégis szüzi azonosításnak.

Megrendítő volt látni, tallózni rajta, elhagyni és mégis látni. És újra és újra nézegetni és örülni.

Aztán nem venni kézbe a másolatát se többé, mert megtörtént a fogantatás: a lélek edénye megtelt nem öncélú és nem földi erőkkal. Hogy szépséggé szórja magát.

Megszólalt benn(em) a zene.

(FOTÓ, 1988. július)